

УДК 377:61-057.87]:37.041:004

DOI <https://doi.org/10.32782/health-2024.1.26>

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ

Кислюк Жанна Михайлівна,
аспірантка

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
директор ВП «Дубенський фаховий медичний коледж»
КЗВО «Рівненська медична академія»
ORCID: 0000-0002-6793-0654

У статті представлено теоретичні підстави для формування соціальної зрілості студентів у медичному коледжі. Визначено ключові поняття (соціальна зрілість, професійно-спрямована діяльність, виховний потенціал, професійно-орієнтовані дисципліни, збагачення теоретичного матеріалу практичним змістом під викладання професійно-орієнтованих дисциплін у студентів медичного коледжу). Розглянуто положення аксіологічного, акмеологічного, соціально-особистісного, суб'єктно-діяльнісного та контекстно-компетентнісного підходів під час формування соціальної зрілості.

Представлено провідну ідею концепції – це актуалізація та активізація виховного потенціалу професійно спрямованої діяльності студентів медичного коледжу, а також сформульовані базові положення авторської концепції: процес викладання професійно-орієнтованих дисциплін здійснюється через змістовне (соціальне, емоційне, структурне) збагачення; оволодіння професійною діяльністю здійснюється за допомогою квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності з урахуванням соціокультурних та стандартно-компетентнісних чинників; механізм формування соціальної зрілості представлений як ідентифікація та персоналізація; професійно-педагогічний супровід представлено різними напрямками (опікунство, наставництво, партнерство, співробітництво) та здійснюється на основі принципів націленості на перспективу, орієнтації на ціннісне ставлення до професії, діяльнісного виховання та соціальної взаємодії; організаційно-педагогічні умови включають трансформацію освітньої діяльності у професійну, створення навчальних проблемних ситуацій, організацію соціальної взаємодії студентів. У статті описано етапи (адаптаційно-професійний та професійно-особистісний), методи та форми формування соціальної зрілості студентів.

Ключові слова: соціальна зрілість студентів медичного коледжу, професійно-педагогічний супровід, професійно спрямована діяльність, соціальна відповідальність, виховний потенціал професійно спрямованої діяльності, професійно-орієнтовані дисципліни.

Zhanna Kysliuk. Concept of social maturity development of medical college students

The article presents the theoretical basis for the development of social maturity of students in the medical college. Key concepts are defined (social maturity, professionally oriented activity, educational potential, professionally oriented disciplines, enrichment of the process of teaching professionally oriented disciplines to medical college students). The position of axiological, acmeological, social-personal, subject-activity and context-competence approaches is considered.

The article presents the leading idea of the concept, which is the actualization and activation of the educational potential of professionally oriented activities of medical college students. The basic provisions of the concept are formulated: the process of teaching professionally oriented disciplines is carried out through meaningful (social, emotional, structural) enrichment; development of professional activity is carried out with the help of quasi-professional and educational-professional activities, taking into account socio-cultural and standard-competence factors; the mechanism of development of social maturity is presented as identification and personalization; professional-pedagogical support is presented in various directions (guardianship, mentoring, partnership, cooperation) and is carried out on the basis of the principles of targeting the future, orientation to the value attitude to the profession, activity education and social interaction; organizational and pedagogical conditions include the transformation of educational activity into a professional one, creation of educational problem situations, organization of social interaction of students. The article describes the stages (adaptive-professional and professional-personal), methods and forms of development of students' social maturity.

Key words: social maturity of medical college students, professional and pedagogical support, professionally oriented activity, social responsibility, the educational potential of professionally oriented activities, professionally oriented disciplines.

Вступ. Протягом останніх десятиліть усе частіше відзначається розрив між біологічним і соціокультурним дорослішанням молоді. Це проявляється у порушенні механізму соціальної відповідальності, що передбачає включення моло-

дого покоління у життя дорослих, коли необхідно брати на себе нові обов'язки та зобов'язання. Зарубіжними дослідниками (G. Darkenwald, S. Merriam, R. Muchielli, G. Almond, S. Verba, R. Bierstedt, B. Borofsky, W. Connolly, T. DeLuca,

N. Eliasoph) розглядаються різні соціальні феномени, серед яких – феномен «соціального утримування молоді». Авторами використовуються як синоніми словосполучення «соціальна пасивність», «соціальний інфантилізм», «синдром пролонгованого дитинства». Дослідники відзначають, що недостатня включеність сучасної молоді людини до суспільства викликає тривогу [1–8].

Особливо відзначимо, що у соціологічних і психолого-педагогічних дослідженнях, присвячених вивченню життєдіяльності української молоді, відзначається втрата нею ціннісних орієнтирів, що веде до порушення ідентифікації особистості, втрати юнаками і дівчатами змісту подальшого життя, зокрема й сенсу отримання освіти. Дефіцит ситуацій для соціально-психологічного самоствердження особистості, відсутність позитивно оцінюваної, значимої для молоді діяльності ведуть до формування негативного самосприйняття. Спостерігається нерозвиненість у молодих людей навичок конструктивного спілкування, що призводить до невміння регулювати напруженість у міжособистісних відносинах, спричиняє нездатність попереджати виникнення деструктивних конфліктів та мінімізувати їхні наслідки.

Фахівці, які працюють у закладах фахової передвищої освіти, зокрема у медичних коледжах, відзначають у абітурієнтів поряд зі зниженням рівня шкільної підготовленості та низькою мотивацією до навчання їх пасивність у громадській, фізкультурно-оздоровчій, дозвільній, культурно-масовій та інших сферах діяльності. Перелічені чинники переконливо свідчать про соціальну незрілість студентів медичного коледжу [9].

Соціальна зрілість осіб юнацького віку в аспекті акмеологічних досліджень включає ціннісні орієнтації, мотивацію освіти, досягнення у навчанні, сформованість «Я-концепції» та механізмів саморегуляції [14]. Тоді як із позицій психології соціальна зрілість людини залежить від усвідомленості нею своєї включеності до соціальної групи, де проходить її життєдіяльність, емоційно позитивного ставлення до цих спільнот і активності щодо розвитку чи підтримки стабільності цих спільнотей [11].

Незважаючи на багатоаспектність вивчення проблеми соціальної зрілості та соціальної відповідальності, маловивченими нині залишаються питання формування соціальної зрілості юнаків та дівчат, які навчаються у медичному коледжі.

Сучасне суспільство потребує фахівців, які володіють гуманістичним світоглядом і соці-

альною зрілістю, глибокими професійними знаннями та реалізують свій творчий потенціал у професійній діяльності. Педагоги-методологи у сфері основ наступності освітнього процесу наголошують, що стратегічним завданням освітнього простору у здобувачів освіти є формування професійних, загальнокультурних, загальнонаукових, інформаційних компетенцій, спрямованих на становлення поведінкової моделі суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

Реалії життя свідчать, що постійно мінливі соціально-економічні умови життя викликають необхідність зіставлення й узгодження накопиченого досвіду з реальністю, що оновлюється. Питання підготовки фахівців нової генерації відповідно до вимог сучасного українського суспільства, що вже два роки бореться із зовнішнім ворогом, вимагають вирішення проблеми формування соціальної відповідальності та теоретико-методичного обґрунтування формування соціальної зрілості у студентів, які навчаються у закладах фахової передвищої освіти.

Під *соціальною зрілістю студентів медичного коледжу* розуміємо інтегративну якісну характеристику особистості, що визначає її соціальну сформованість, яка проявляється у:

а) прийнятті студентами соціальних цінностей як особистісно значимих та розуміння ними значущості своєї професії для поліпшення добробуту людей;

б) умінні працювати в колективі та безконфліктно спілкуватися;

в) відповідальності, самостійності, саморозвитку, креативності, рефлексивності, що сприяють осмисленому оволодінню професійною діяльністю.

Формування соціальної зрілості студентів вимагає урахування соціально-професійних чинників як *соціокультурних*, що відображають запит українського суспільства щодо виховання у молоді активної життєвої позиції, почуття відповідальності за свою країну. Важливо враховувати і *стандартно-компетентнісні чинники*, які зумовлені наявністю розроблених для професійної освіти компетенцій (розуміння сутності та соціальної значущості своєї професії, уміння організувати власну професійну діяльність тощо).

Мета статті – представити концепцію формування соціальної зрілості студентів з урахуванням соціально-професійних чинників медичного коледжу.

Відзначимо, що основою змістовного наповнення концепції послужило таке визначення:

«Педагогічна концепція містить обґрунтування проблеми та розгорнутий виклад вихідних положень, основних ідей, прогностичних розробок» [10, с. 23]. Виходячи з представленого визначення, теоретичною базою для розроблення концепції формування соціальної зрілості студентів медичного коледжу виступили такі методологічні підходи, теорії та положення:

– *аксіологічний підхід*, що відображає суть гуманістичної педагогіки, коли людина сприймається як найвища цінність суспільства, самоціль у суспільному розвитку;

– *соціально-особистісний підхід*, у якому акцент робиться на необхідності виховання особистості, готової до самовіддачі, до служіння високим ідеалам добра і справедливості, а також такої, що здатна до суспільно корисної праці, уміє активно та безконфліктно працювати у колективі;

– *суб'єктно-діяльнісний підхід*, який передбачає, що особистість формується і проявляється у діяльності, а тому потрібна спеціальна й цілеспрямована робота щодо відбору та організації діяльності вихованця, яка спрямована на активізацію та переведення з позиції об'єкта в позицію суб'єкта пізнання, праці та спілкування;

– *контекстно-компетентнісний підхід*, із позицій якого проектується та реалізується діяльність студентів від освітньої через квазіпрофесійну та навчально-професійну до професійної діяльності за допомогою трьох взаємопов'язаних навчальних моделей: семіотичної, імітаційної та соціальної;

– *акмеологічний підхід*, у розумінні якого зрілість сприймається як характеристика рубіжних етапів дорослішання людини у процесі навчання;

– *теорія особистісно-розвиваючого педагогічного процесу*, у рамках якої формування особистості студентів медичного коледжу розглядається як становлення їхнього досвіду самооцінки, сенсоутворення, прийняття відповідальності, саморегуляції, суб'єктності;

– *положення психолого-педагогічного супроводу педагогічного процесу*, коли сутність супроводу пов'язується з наданням допомоги різним учасникам педагогічних процесів у саморозвитку та здійсненні самостійних дій і *соціально-психологічної підтримки*, якщо педагогами оперативно здійснюється допомога студентам у вирішенні їхніх індивідуальних проблем, пов'язаних із кризами дорослішання, питаннями професійного самовизначення, ефективної взаємодії, соціальної відповідальності та соціально орієнтованої діяльності.

Провідна ідея концепції – актуалізація та активізація виховного потенціалу професійно спрямованої діяльності студентів для формування їхньої соціальної зрілості в освітньому процесі медичного коледжу.

Наголосимо на тому, що потенціал – це «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, діяльності, сфері» [12, с. 402.]. Але потенціал спочатку необхідно актуалізувати, а потім активізувати.

Професійно спрямовану діяльність студентів медичного коледжу, на нашу думку, необхідно організовувати за допомогою створення певних організаційно-педагогічних умов, які включають:

– трансформацію освітньої діяльності у професійну з поступовою зміною спрямованості потреб та мотивів студентів з особистісно-еґоцентричної на соціально-орієнтовану професійну діяльність;

– створення навчальних проблемних ситуацій, що поступово наближаються за змістом та формою до професійних, до свого прототипу, заданого у моделі діяльності фахівця;

– організацію соціальної взаємодії студентів за допомогою тренінгових технологій;

– установа зв'язків освітньої установи з роботодавцями у рамках професійної взаємодії.

У структурі стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 223 «Медсестринство» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» [13] позначено блок дисциплін, які забезпечують «занурення» у професійну діяльність. У процесі викладання професійно орієнтованих дисциплін можливі їхні глибинні якісні зміни, які пов'язані із соціальним, емоційним та структурним збагаченням освітнього процесу з метою формування соціальної зрілості студентів.

Термін «збагачення змісту освіти» увійшов у дидактику лише на початку 90-х років. Збагачення змісту освіти передбачає не кількісну перебудову змісту освіти, як це було прийнято традиційно, а якісні глибинні якісні зміни в розробленні змісту освіти.

Соціальне збагачення освітнього процесу пропонуємо реалізовувати через:

– занурення студентів у змістову основу професійної діяльності усвідомлення місії професії;

– розширення професійного кругозору здобувачів фахової передвищої освіти на основі оволодіння професійними термінами у реально існуючому професійному середовищі;

– формування у студентів у процесі спільного проектування та реалізації професійної діяльності почуття колективу як об'єднуючого початку спільних інтересів та основи солідарності у прийнятті рішень і надання допомоги іншим;

– включення здобувачів освіти в активні види соціально значимих відносин, у тому числі організацію ефективного тьюторського супроводу однокласників з обмеженими можливостями здоров'я.

Про *емоційне збагачення* освітнього процесу слід говорити тоді, коли педагог, використовуючи тренінгові технології, залучає студентів у різні емоційно значущі ситуації:

– проблемно-пошукові, засновані на активному пошуку правильних рішень у ситуації зацікавленого спілкування;

– емоційно-позитивні, пов'язані з формуванням навичок безконфліктного та позитивного спілкування під час виконання спільних проєктів, що веде до набуття морального та емоційного досвіду співпереживання, допомоги, відповідальності, захисту;

– професійно-ігрові цілі імітації умовної професійної діяльності в освітньому процесі;

– оціночно-рефлексивні, в основі яких лежить рефлексивна самооцінка студентом власної професійної діяльності, що спонукає його до самовдосконалення та саморозвитку.

Структурне збагачення викладання професійно-орієнтованих дисциплін пропонуємо реалізовувати через: організацію квазіпрофесійної діяльності за допомогою диференційовано-групової та бригадної форм робіт; створення професійних майданчиків (за аналогією WorldSkills); установа ефективної та результативної практичної взаємодії з медичними організаціями (базами практики).

У процесі квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності відбувається запуск таких механізмів:

– *ідентифікації* (від латинського *identificare* – уподібнення, ототожнення з будь-ким, будь-чим) – передбачає встановлення повної подібності студента з образом професіонала шляхом залучення до реального професійного процесу;

– *персоніфікації* (від латинське *persona* і *facio* – уособлення) – базується на розвитку персональної відповідальності за виконання професійних обов'язків за допомогою занурення студентів у самостійну професійну діяльність із наданням їм можливості реалізації професійних компетенцій.

Процес формування соціальної зрілості студентів включає два етапи: адаптаційно-професійний та професійно-особистісний.

Мета адаптаційно-професійного етапу – адаптація здобувачів освіти до умов навчання у медичному коледжі у процесі занурення у навчально-професійну діяльність. Завданнями цього етапу виступають: по-перше, допомога студентам під час освоєння нових правил навчання, контролю та засвоєння знань; по-друге, включення майбутніх фахівців до колективу однокласників, засвоєння його правил, традицій; по-третє, організація діяльності студентів із засвоєння професійних знань, умінь, навичок та якостей. Для вирішення поставлених завдань застосовуються різні методи навчання та виховання: роз'яснення, переконання, метод формування свідомості, дискусії, метод взаємодії. До найперспективніших форм, які доцільно використовувати на адаптаційно-професійному етапі, відносимо: заняття з елементами ділових ігор із застосуванням спеціальної лексики, пізнавальні форми (екскурсія, виставо-демонстрація, фронтальна бесіда).

Мета професійно-особистісного етапу – формування у студентів професійних компетенцій. Завдання: організація навчально-професійної та квазіпрофесійної діяльності студентів; закріплення професійних компетенцій у реальному виробничому процесі; формування персональної відповідальності за виконання певної діяльності. Використовується широкий спектр методів: проєктна діяльність, аналіз конкретних ситуацій, організація діяльності у спеціально створених умовах, вправи, метод формування професійної свідомості. Форми: ситуаційно-рольова гра, ділові ігри, мозковий штурм, групова робота, аналіз конкретних ситуацій, курси, захист проєкту.

Відзначимо, що практична значимість представленої авторської концепції полягає у тому, що вона була взята за основу в процесі розроблення моделі актуалізації та активізації виховного потенціалу професійно спрямованої діяльності студентів медичного коледжу під час формування у них соціальної зрілості.

У процесі формування соціальної зрілості студентів медичного коледжу було організовано *професійно-педагогічний супровід* (присутність педагога поруч зі студентами). Він полягав у наданні допомоги здобувачам освіти у подоланні труднощів, що виникають, і вирішенні проблемних ситуацій; виборі оптимальних засобів освітньої діяльності; стимулюванні альтруїстичної пове-

дінки; оволодінні професійних компетенцій, що задекларовані у стандарті.

Під час формування соціальної зрілості у студентів медичного коледжу викладачі, що були залучені до експериментального дослідження керувалися такими принципами, як: *націленість на перспективу* – утвердження оптимістичної гіпотези в підході до кожного здобувача освіти, нехай навіть із деяким ризиком помилитися; *орієнтація на ціннісне ставлення до професії* – спрямованість діяльності на оволодіння професійними компетенціями з розумінням соціальної значущості професійності діяльності відповідно до традиційних соціокультурних зразків суспільства; *діяльнісне виховання* – предметне моделювання майбутньої професійної діяльності студентів; *соціальна взаємодія* – виховання у колективі та через колектив, прояв емпатії у студентів, орієнтація їх на співпрацю та сприяння у процесі професійно спрямованої діяльності, виконання функції наставника у колективній роботі.

Залежно від рівня формування соціальної зрілості студентів педагоги реалізовували різні тактики супроводу, такі як *опікунство* – безумовне позитивне прийняття педагогом студента як особи без будь-яких попередніх умов; *наставництво* –

допомога студенту у набутті досвіду, необхідного та достатнього для оволодіння професією; *партнерство* – забезпечення соціально орієнтованого спілкування в діаді «викладач – студент»; *співробітництво* – спільна діяльність викладача та студента для досягнення успіху у навчанні.

Висновки. Отже, розглянута концепція формування соціальної зрілості студентів медичного коледжу з урахуванням соціально-професійних чинників, розроблена на основі положень аксіологічного, соціально-особистісного, акмеологічного, суб'єктно-діяльнісного та контекстно-компетентнісного підходів, включає такі основні положення, як: змістовне (соціальне, емоційне, структурне) збагачення процесу викладання професійно-орієнтованих дисциплін; упровадження організаційно-педагогічних умов професійно спрямованої діяльності студентів медичного коледжу (трансформація освітньої діяльності у професійну, створення освітніх проблемних ситуацій, організація соціальної взаємодії студентів на адаптаційно-професійному та професійно-особистісному етапах); професійно-педагогічний супровід студентів з урахуванням принципів націленості на перспективу, орієнтації на ціннісне ставлення до професії, діяльнісного виховання та соціальної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Agassi J. Liberation from Self: A Theory of Personal Autonomy, by Bernard Berofsky. Interchange, 1999, № 30, pp. 362–365. <https://doi.org/10.1023/A:1007673916316>
2. Almond G.A., Verba S. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton University Press. 1963. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt183pnr2>
3. Beck D., Morgado L. and O'Shea P. Educational Practices and Strategies With Immersive Learning Environments: Mapping of Reviews for Using the Metaverse. Transactions on Learning Technologies, 2024, vol. 17, pp. 319–341. <https://doi.org/10.1109/TLT.2023.3243946>
4. Bierstedt R. An Analysis of Social Power. American Sociological Review, 1950, № 15(6), 730–738. <https://doi.org/10.2307/2086605>
5. Brun G. Re-engineering contested concepts. A reflective-equilibrium approach. Synthese 200, 2002, 168 p. <https://doi.org/10.1007/s11229-022-03556-7>
6. Darkenwald G.G., Merriam S.B. Adult education : foundations of practice. Harper & Row. 1982. 260 p.
7. Muchielli R. Les methodes actives. Dans la pedagogie des adultes. 2020, 239 p.
8. Tedin K.L. Review of The Two Faces of Political Apathy., by T. DeLuca. The Journal of Politics, 1997, № 59(2), pp. 601–603. <https://doi.org/10.2307/2998189>
9. Кочарян О.С., Фролова Є.В., Павленко В.М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навчальний посібник. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. А.С. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2011. 40 с.
10. Нищак І.Д. Концепція методичної системи навчання інженерно-графічних дисциплін майбутніх учителів технологій. Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. 2016. Вип. 30. С. 23–29.
11. Особистісна зрілість як проблема сучасної психології : колективна монографія / наук. ред. З.М. Мірошник. Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2019. Т. 1. 220 с.
12. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 8. С. 402. URL: http://ukrlit.org/slovnuk/slovnuk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/потенціал
13. Стандарт фахової передвищої освіти зі спеціальності 223 «Медсестринство» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» освітньо-професійного ступеня «Фаховий молодший бакалавр», затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 08.11.2021 № 1202.
14. Фундаментальна акмеологія – наука XXI століття : монографія / редкол. В.О. Огнев'юк, В.М. Гладкова, Я.С. Фруктова. Київ : Інтерсервіс, 2019. 206 с.

REFERENCES

1. Agassi, J. (1999) *Liberation from Self: A Theory of Personal Autonomy*, by Bernard Berofsky. *Interchange* 30, 362–365. <https://doi.org/10.1023/A:1007673916316>
2. Almond, G.A., & Verba, S. (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt183pnr2>
3. Beck D., Morgado L. and O'Shea P. (2024). Educational Practices and Strategies With Immersive Learning Environments: Mapping of Reviews for Using the Metaverse. *Transactions on Learning Technologies*, vol. 17, 319–341. <https://doi.org/10.1109/TLT.2023.3243946>
4. Bierstedt, R. (1950). An Analysis of Social Power. *American Sociological Review*, 15(6), 730–738. <https://doi.org/10.2307/2086605>
5. Brun, G. (2002) Re-engineering contested concepts. A reflective-equilibrium approach. *Synthese* 200, 168. <https://doi.org/10.1007/s11229-022-03556-7>
6. Darkenwald G.G. & Merriam S.B. (1982). *Adult education : foundations of practice*. Harper & Row. 260 p .
7. Muchielli R. (2020) *Les methodes actives. Dans la pedagogie des adultes*. 239 p.
8. Tedin, K. L. (1997). [Review of *The Two Faces of Political Apathy.*, by T. DeLuca]. *The Journal of Politics*, 59(2), 601–603. <https://doi.org/10.2307/2998189>
9. Kocharyan, O.S., Frolova, E.V., Pavlenko, V.M. (2011) *Struktura motyvatsiyi navchal'noyi diyal'nosti studentiv: navch. posib.* [The structure of the motivation of students' educational activities: education manual]. Kharkiv: National aerospace University named after A.S. Zhukovsky. [In Ukrainian]
10. Nyshchak I.D. (2016) *Kontsepsiya metodychnoyi systemy navchannya inzhenerno-hrafichnykh dystsyplin maybutnikh uchyteliv tekhnolohiy.* [The concept of a methodical system of teaching engineering and graphic disciplines for future technology teachers]. *Visnyk Hlukhivs'koho nats. ped. un-tu im. O. Dovzhenka*. Vyp. 30. pp. 23–29. [In Ukrainian]
11. Miroshnyk Z.M. et al. (2019) *Osobystisna zrilist yak problema suchasnoyi psykholohiyi.* [Personal maturity as a problem of modern psychology] Tom 1 : kolektyvna monohrafiya. Kryvyy Rih : Vyd. R. A. Kozlov [In Ukrainian]
12. *Slovyk ukrayinskoyi movy v 11 tomakh* [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes]. Kyiv: Scientific opinion, 1970–1980. Vol. 8. P. 402. Access mode: http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/potential [In Ukrainian]
13. The standard of professional preliminary education in the specialty 223 Nursing, field of knowledge 22 Health care of the educational and professional degree «Professional Junior Bachelor», approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated November 8, 2021. No. 1202 [In Ukrainian]
14. Ognivyuk, V.O., Hladkova, V.M., Fruktova, Y.S. (2019). *Fundamentalna akmeolohiya – nauka XXI stolittya: monohrafiya* [Fundamental acmeology – science of the 21st century: monograph] Kyiv: Interservice. [In Ukrainian]